

Η πρώτη απόπειρα κατά της ζωής του προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας αρχιεπισκόπου Μακαρίου έγινε στις 8 Μαρτίου του 1970. Η δεύτερη, τρισήμισια χρόνια αργότερα, στις 7 Οκτωβρίου του 1973. Η τρίτη ήταν πιο δραστική: Το πρωί της Δευτέρας, 15 Ιουλίου του 1974, το εναντίον του πραξικόπημα είχε ξεκινήσει. Το μεσημέρι, ο αόρατος δικτάτορας Δημήτριος Ιωαννίδης μάθαινε πως ο Μακάριος είχε διαφύγει. Τη νύχτα, ο Μακάριος πετούσε για τη Μάλτα.

Οι πραξικοπηματίες είχαν προτείνει κι ο Νίκος Σαμψών είχε αποδεχτεί να γίνει πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Για τους Τούρκους, όλα αυτά αποτελούσαν χρυσή ευκαιρία που δεν άφησαν να πάει χαμένη. Στις 4.30' το πρωί του Σαββάτου, 20 Ιουλίου, στην Άγκυρα, ξύπνησαν τον Έλληνα πρεσβευτή, Κοσμαδόπουλο, και του εξήγησαν πως, με το πραξικόπημα, παραβιάστηκε η συνταγματική τάξη στην Κύπρο και γι' αυτό η Τουρκία επενέβαινε με το δικαίωμα της εγγυήτριας δύναμης. Το σχέδιο «Αττίλας» έχει ξεκινήσει. Ως τις 9 το πρωί, στην Κυρήνεια, είχαν αποβιβαστεί 3.000 Τούρκοι. Την ώρα εκείνη κηρύχθηκε στην Κύπρο η επιστράτευση.

Στην Αθήνα, κηρύχθηκε στις 11. Για τη χούντα, ήταν η αρχή του τέλους, καθώς η ιεραρχία στο στράτευμα έπρεπε να αποκατασταθεί. Οι απόστρατοι, που διώχτηκαν, επέστρεψαν. Μπορεί να βασιλεύε το χάος αλλά οι συνταγματάρχες έπρεπε να υπακούουν στους ανωτέρους τους. Στην Κύπρο, οι Τούρκοι προχωρούσαν. Την Κυριακή, 21 του μήνα, συνέχιζαν την προέλασή τους. Τα μεσάνυχτα, ο υφυπουργός Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών, Τζόζεφ Σίσκο, που βρισκόταν στην Αθήνα, πρότεινε συμφωνία για κατάπαυση πυρός. Συμφωνήθηκε να ισχύσει από τις 4 το απόγευμα της Δευτέρας, 22 του Ιουλίου.

Στην Αθήνα, οι επιστρατευμένοι αλλά και χουντικοί αξιωματικοί πολιορκούσαν το Πεντάγωνο απαιτώντας δράση και αποφάσεις. Πρότειναν να κληθούν πολιτικοί και να αναλάβουν. Πέτυχαν να γίνει μια πλατιά σύσκεψη. Αποφασίστηκε να κληθούν και πολιτικοί. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο Χένρι Κίσινγκερ προανάγγελλε πολιτική μεταβολή στην Ελλάδα.

Η ασυνήθιστη δραστηριότητα του πρεσβευτή των Ηνωμένων Πολιτειών στη Λευκωσία, Ρότζερ Ντέιβις, το πρωί της Τρίτης, 23 Ιουλίου, κατέληξε στην παραίτηση του Νίκου Σαμψών, ενώ προσωρινός πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας ορκιζόταν ο Γλαύκος Κληρίδης. Στην Αθήνα, οι εκπρόσωποι του πολιτικού κόσμου κλήθηκαν σε σύσκεψη στο κτίριο της Βουλής. Κράτησε ως αργά. Ο Ευάγγελος Αβέρωφ πρότεινε να κληθεί ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Ο Γκιζίκης αποδέχτηκε και τηλεφώνησε στο Παρίσι.

Το αεροπλάνο έφτασε στο αεροδρόμιο του Ελληνικού, στις 2 το πρωί. Μέσα στην άγρια νύχτα, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο άνθρωπος που έλειπε έντεκα χρόνια από την πατρίδα του, βγήκε από το αεροπλάνο κι έμεινε άφωνος στο κεφαλόσκαλο. Χιλιάδες άνθρωποι τον περίμεναν. Χιλιάδες άλλοι έρχονταν να προστεθούν. Κατάφερε να πει δυο λόγια που κανένας δεν άκουσε.

Στις 4.15 το πρωί της Τετάρτης, 24 του Ιουλίου του 1974, ορκιζόταν πρωθυπουργός μπροστά στον στρατηγό Φαίδωνα Γκιζίκη. Δώδεκα ώρες αργότερα, στις 4.15 το απόγευμα, ορκιζόταν το πρώτο κλιμάκιο της κυβέρνησης εθνικής ενότητας. Ο τόπος άρχισε να μπαίνει σε ομαλή πορεία. Οι φυλακές άνοιξαν, οι εκτοπισμένοι γύρισαν.

Η κυβέρνηση συμπληρώθηκε, στις 26 Ιουλίου του 1974, και βρέθηκε μπροστά σε μύρια προβλήματα. Το ΝΑΤΟ, η Τουρκία και η κατάσταση στην Κύπρο ήταν θέματα, που έκαιγαν. Στο εσωτερικό, προείχε η δημιουργία του νομικού πλαισίου για τη μετάβαση στη δημοκρατική νομιμότητα. Την 1^η Αυγούστου, η κυβέρνηση επανέφερε σε ισχύ το σύνταγμα του 1952, με εξαίρεση τις διατάξεις που αναφέρονταν στο πολίτευμα. Προκηρύχθηκαν εκλογές.

Μια σειρά νέα κόμματα πήραν νομική υπόσταση: Στις 3 Σεπτεμβρίου, το ΠΑΣΟΚ (Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα) με πρόεδρο τον Ανδρέα Παπανδρέου και χρώμα το πράσινο. Στις 14, η ΝΔ (Νέα Δημοκρατία) με αρχηγό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και χρώμα το γαλάζιο και η ΕΑ (Ενωμένη Αριστερά) με πρόεδρο τον Ηλία Ηλιού και χρώμα το κόκκινο. Και, στις 19, η ΕΚ - ΝΔ (Ένωση Κέντρου - Νέες Δυνάμεις), που αργότερα, μετονομάστηκε σε ΕΔΗΚ (Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου), με αρχηγό τον Γεώργιο Μαύρο και χρώμα το πορτοκαλί.

Οι πρώτες ελεύθερες εκλογές έγιναν στις 17 Νοεμβρίου του 1974. Η ΝΔ κυριάρχησε με 54,37% και 220 βουλευτές. Ακολούθησαν η ΕΚ - ΝΔ (με 20,42% και 60 βουλευτές), το ΠΑΣΟΚ (13,58% και 12 βουλευτές) και η ΕΑ (9,47% και 8 βουλευτές). Τα υπόλοιπα κόμματα καταποντίστηκαν. Με απόφαση του Κωνσταντίνου Καραμανλή, η έναρξη της νέας βουλής αναβλήθηκε για τις 9 Δεκεμβρίου, επομένη του δημοψηφίσματος για το πολίτευμα της χώρας. Ο ίδιος ο πρωθυπουργός απέφυγε να πάρει θέση στο πολιτειακό, απαγόρευσε σε όσους ανήκαν στη ΝΔ να εκδηλωθούν και σύστησε στους οπαδούς του να ψηφίσουν κατά συνείδηση.

Νύχτα της Κυριακής, 8 Δεκεμβρίου του 1974, ο λαός ξεχύθηκε στους δρόμους και πανηγύρισε την οριστική νίκη της Δημοκρατίας: 69,18% είχαν ψηφίσει «όχι στη βασιλεία», έναντι 30,82%, που ψήφισαν «ναι».

Ο στρατηγός Φαίδων Γκιζίκης παραιτήθηκε από πρόεδρος της δημοκρατίας. Νέος (προσωρινός) εκλέχθηκε από τη Βουλή ο βουλευτής Μιχαήλ Στασινόπουλος. Στις 7 Ιουνίου του 1975, με το 12ο ψήφισμα της βουλής, η Ελλάδα αποκτούσε το νέο της δημοκρατικό σύνταγμα. Δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 9 Ιουνίου και ίσχυσε από τις 11 του ίδιου μήνα. Ο προσωρινός πρόεδρος παραιτήθηκε. Η βουλή εξέλεξε πρώτο πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας (19 Ιουνίου) το μέλος της Κωνσταντίνο Τσάτσο. Ορκίστηκε, στις 20 Ιουνίου του 1975.

Η δίκη των πρωταιτίων του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου του 1967, άρχισε την επομένη της ορκωμοσίας του Κ. Τσάτσου, σε ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα των φυλακών του Κορυδαλλού. Στις 23 Αυγούστου, ο πρόεδρος του δικαστηρίου εφέτης Γιάννης Ντεγιάννης ανακοίνωσε την απόφαση:

«Γεώργιος Παπαδόπουλος: Εις θάνατον! Νικόλαος Μακαρέζος: Εις θάνατον! Στυλιανός Παττακός: Εις Θάνατον!».

Από ισόβια ως πολύχρονες φυλακίσεις οι λίγοι υπόλοιποι. Οι πολλοί είχαν διαφύγει λόγω του ότι το πραξικόπημα είχε κριθεί ως «στιγμιαίο» αδίκημα.

Νωρίς το απόγευμα της μέρας που απαγγέλθηκε η απόφαση, μια σύντομη κυβερνητική ανακοίνωση γνωστοποιούσε ότι η θανατική ποινή των πρωταιτίων μετατράπηκε σε ισόβια δεσμά. Στον σάλο που ακολούθησε, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής απάντησε, στις 25 Αυγούστου του 1975, με τη φράση:

«Όταν λέμε ισόβια, εννοούμε ισόβια».

Αυτή η φράση ήταν που, από τότε, ανέστειλε πολλές φορές την προσπάθεια να δοθεί χάρη στους έγκλειστους του Κορυδαλλού.

Στις 16 Οκτωβρίου του 1975, άρχισε η δίκη των υπευθύνων για τη σφαγή του Πολυτεχνείου. Ακολούθησε η δίκη για το πραξικόπημα στην Κύπρο. Σκόρπιες και «κατά περίπτωση» έγιναν οι δίκες των βασανιστών. Όπως, τριάντα χρόνια πριν στη Νυρεμβέργη, άρχισαν με έντονο το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και τελείωσαν μέσα σ' ένα πέλαγος αδιαφορίας.

Η χρονιά έκλεισε σημαδιακά, καθώς την προπαραμονή των Χριστουγέννων, 23 Δεκεμβρίου του 1975, οι Έλληνες έπαιρναν μια πρώτη γεύση αντάρτικου πόλεων στην Αθήνα: Η νεοσύστατη τότε Επαναστατική Οργάνωση «17 Νοέμβρη» εκτελούσε τον σταθμάρχη της CIA στην Ελλάδα, Ρίτσαρντ Γουέλς.

1974 - 75: ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ

Καθώς η υλοποίηση της ειρηνικής συνύπαρξης με το θάψιμο του ψυχρού πολέμου προχωρούσε με την κεκτημένη ταχύτητά της, οι μηχανισμοί της ανάσχεσης είχαν ήδη μπει σε λειτουργία. Το σκάνδαλο του Γουότεργκέϊτ συγκλόνιζε την Αμερική, αφήνοντας ελεύθερο τον Χένρι Κίσινγκερ να προχωρήσει στην αποκατάσταση της προηγούμενης «καθεστηκυίας τάξης». Η δράση του (ανοιχτή υποστήριξη του Ισραήλ στην αιματηρή διαμάχη του με τον αραβικό κόσμο) επέφερε την πετρελαϊκή κρίση που χτύπησε άγρια την πόρτα της Ευρώπης. Οι Αμερικανοί μπορούσαν να την αντιμετωπίσουν με τα αποθέματά τους. Οι λοιποί ήταν αναγκασμένοι να πληρώσουν.

Σε διακρατικό επίπεδο, η προσέγγιση των δύο μπλοκ συνεχίστηκε φαινομενικά απρόσκοπτη αλλά οι νάρκες είχαν ήδη τοποθετηθεί: Στις 6 Μαΐου του 1974, σαν κεραυνός εν αιθρία, ανακοινώθηκε ότι ο καγκελάριος της Δυτικής Γερμανίας Βίλι Μπραντ παραιτήθηκε μετά την σύλληψη στενού συνεργάτη του με την κατηγορία της κατασκοπίας υπέρ της Ανατολικής Γερμανίας. Στις 8 Αυγούστου κι έπειτα από μια επιτυχή περιοδεία (τον Ιούνιο) σε Αίγυπτο και Μόσχα, ο Ρίτσαρντ Νίξον ανακοίνωσε από την τηλεόραση ότι πρόκειται να παραιτηθεί το μεσημέρι της επομένης, εξαιτίας της συμμετοχής του στο σκάνδαλο Γουότεργκέϊτ. Ήταν

ο πρώτος πρόεδρος της Αμερικής που παραιτήθηκε. Τον διαδέχτηκε ο πρόσφατα αντιπρόεδρος Τζέραλντ Φορντ, ο άνθρωπος για τον οποίο έλεγαν ότι «αδυνατούσε να περπατά και ταυτόχρονα να μασά τσίχλα», με αντιπρόεδρο τον βαθύπλουτο Νέλσον Ροκφέλερ.

Ο πόλεμος του Γιομ Κιπούρ είχε κουκουλωθεί από τον Ιανουάριο, όταν Αίγυπτος και Ισραήλ συμφώνησαν να αποσύρουν τις δυνάμεις τους από τη διώρυγα του Σουέζ. Τον Ιούνιο, με τη μεσολάβηση Κίσινγκερ, υπέγραψαν συμφωνία ειρήνης, ενώ συνεχιζόταν ο πόλεμος του Ισραήλ με τη Συρία.

Παράλληλα με τις χειρουργικές διορθώσεις, ο «ελεύθερος κόσμος» έπρεπε να απαλλαγεί και από τις τρεις δικτατορίες που συνέχιζαν να επιβιώνουν στην Ευρώπη. Η μακροβιότερη ανατράπηκε στις 25 Απριλίου: Η «Επανάσταση των Γαρυφάλλων» γκρέμισε την 50χρονη δικτατορία, που εγκαθίδρυσε ο Σαλαζάρ στην Πορτογαλία. Επικεφαλής των αριστερών αξιωματικών ήταν ο στρατηγός Αντόνιο ντε Σπίνολα, που ανέτρεψε τον δικτάτορα Μαρσέλο Καετάνο. Ακολούθησε η μέσω της κυπριακής τραγωδίας κατάρρευση της χούντας στην Ελλάδα (23 Ιουλίου 1974). Απέμεινε η Ισπανία.

Από τον Ιούλιο του 1971, ο Χουάν Κάρλος είχε επίσημα χρισθεί διάδοχος του ισπανικού θρόνου, για μετά τον θάνατο του «προέδρου» δικτάτορα Φράνκο. Τον Ιούνιο του 1973 και μετά από 34 χρόνια προσωπικής δικτατορίας, ο στρατηγός Φρανσίσκο Φράνκο παρέδωσε τα ηνία της διακυβέρνησης της Ισπανίας στον ναύαρχο Λουίς Μπλάνκο, παραμένοντας «αρχηγός του κράτους». Τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου, ο ναύαρχος δολοφονήθηκε, ώστε να μην προβάλλει εμπόδια στην επερχόμενη μεταπολίτευση. Συνέβη τον Νοέμβριο του 1975: Στις 20, ο Φράνκο αποδήμησε εις κύριον. Στις 22, ο Χουάν Κάρλος ορκιζόταν βασιλιάς της χώρας.

Είχε προηγηθεί η διευθέτηση του ζητήματος του Βιετνάμ. Στις 10 Μαρτίου του 1975, ξεκίνησε η τελική επίθεση των Βορειοβιετναμέζων και των Βιετκόγκ. Στις 30, πήραν τη Σαϊγκόν. Στις 29 Απριλίου, οι τελευταίοι Αμερικανοί στρατιώτες εγκατέλειπαν την πρωτεύουσα του Ν. Βιετνάμ, ενώ στην πρεσβεία και στο λιμάνι διαδραματιζόνταν σκηνές αλλοφροσύνης, καθώς χιλιάδες ντόπιοι προσπαθούσαν να εγκαταλείψουν την πόλη, πριν να τους προλάβουν οι Βιετκόγκ. Την επομένη, 30 του μήνα, ο πρόεδρος Χο Τσι Μινχ ανακοίνωνε την άνευ όρων παράδοση της χώρας στους Βιετκόγκ. Η ένωση του Νότιου με το Βόρειο Βιετνάμ αποτελούσε πια μια τυπική διαδικασία.

Μέσα στη σύγχυση, είχε επέλθει μεταβολή και στην Καμπότζη: Στις 17 Απριλίου, οι Κόκκινοι Χμερ κυρίευσαν την Πνομ Πενχ και εγκαινίασαν τη δική τους περίοδο διακυβέρνησης της χώρας.

Η προσέγγιση Δύσης - Ανατολής συνεχίστηκε συμβολικά στο διάστημα: Στις 17 Ιουλίου του 1975, ενώθηκαν πάνω απ' τη Γη το αμερικανικό διαστημόπλοιο Απόλλων 18 και το σοβιετικό Σογιούζ 19. Οι πιλότοι Τομ Στάφορντ και Αλεξέι Λέονοφ αντάλλαξαν χειραψία απευθύνοντας χαιρετισμούς και στις δυο γλώσσες. Δυο βδομάδες αργότερα, στις 30 Ιουλίου, ξεκινούσε στο Ελσίνκι η Διάσκεψη Κορυφής για την ασφάλεια στην Ευρώπη. Συμμετείχαν αρχηγοί 35 εθνών ανάμεσα στους οποίους ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Φορντ, και ο ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης, Λεονίντ Μπρέζνεφ. Τη μεθεπομένη, 1η Αυγούστου, Δύση και Σοβιετική Ένωση υπέγραψαν την Τελική Πράξη του Ελσίνκι για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

(Έθνος της Κυριακής, 5.12.1999) (τελευταία επεξεργασία, 29.6.2009)